

สาร

อารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

ISSN 1906-7682 (Print)
ISSN 2651-2114 (Online)

Mekong-Salween Civilization Studies Journal

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม - มิถุนายน 2562

- การย้ายถิ่นข้ามชาติ: การสร้างและสร้างรสนิยมทางสังคมของแรงงานพม่าหญิงในเมืองเชียงใหม่
- แนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการชุมชนประมงริมเขื่อนบ้านนาบัว ตำบลท่าคันโท อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
- องค์ความรู้ จัดสำนักวิจัย และกระบวนการสังเกตภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงราย
- การเมืองเชิงวัฒนธรรมในที่สุดรื้อถอน: บทเสนอว่าด้วยศาสตร์การศึกษาท้องถิ่นบนบทเชิงวิพากษ์
- ข้อสังเกตว่าด้วยประวัติศาสตร์สังคมของสหกรณ์สหกรณ์เมืองในชุมชนหมู่บ้านไท
- วิวาทะวิว - กวาย: การมองถึงความเป็นมาในพื้นที่ในสังคมไทย

Jc ฐาน 1

ที่ ศธ ๐๕๒๗/๐๑๐๗๗

มหาวิทยาลัยนเรศวร
ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

๒๒ มกราคม ๒๕๖๒

เรื่อง ตอบรับการตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน

เรียน อาจารย์วิสิษฐ์ คัดคำส่วน

ตามที่อาจารย์วิสิษฐ์ คัดคำส่วน อาจารย์จากภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม ผู้เขียนบทความวิจัยเรื่อง “แนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม” (Restoration and Management strategies for Community Learning Center of Na Bua Village, Kok Hae Sub-District, Renu Nakhon District, Nakhon Phanom Province) ซึ่งได้ทำการแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว

ในการนี้ กองบรรณาธิการวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน ไคร่ขอแจ้งให้ท่านทราบว่าบทความวิจัยเรื่องดังกล่าว จะได้รับการตีพิมพ์ในวารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ ประจำเดือนมกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๒

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิรวัดน์ พิระสันต์)

รองอธิการบดี ปฏิบัติราชการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยนเรศวร

งานวิจัย สร้างสรรค์และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม

กองส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

โทรศัพท์. ๐ ๕๕๙๖ ๑๒๐๔-๖

ขอบคุณภาพจาก : <https://bit.ly/2Ge78FW>

แนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้
ชุมชนบ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร
จังหวัดนครพนม

Restoration and Management strategies for Community Learning
Center of Na Bua Village, Kok Hae Sub-District, Renu Nakhon District,
Nakhon Phanom Province

วิสิษฐ์ คิคคำส่วน¹

Wisit Kidkhamsuan

Email: wisitte@gmail.com

ทิชัมพร สิงโตมาศ²

Thikumphorn Singtomast

Received: January 12, 2018

Revised: January 10, 2019

Accepted: January 24, 2019

¹ Lecturer, Faculty of Liberal Arts and Science, Nakhon Phanom University.

² Researcher, Area-based-Social Innovation Research Center (Ab-SIRC), Mae Fan Luang University.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องแนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม เป็นการวิจัยเชิงการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและศักยภาพของชุมชนในการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จากเลือกแบบเจาะจงกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมตำบลและสมาชิกในชุมชนผู้มีส่วนร่วมบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบบันทึก เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานการณ์ปัจจุบัน ภายหลังจากเปิดตัวของสโมสร 7 สิงหา และการตั้งคณะกรรมการดูแลศูนย์การเรียนรู้ฯ เมื่อปี พ.ศ. 2552 ศูนย์การเรียนรู้ฯ ยังคงไม่ได้รับการบริหารจัดการที่ชัดเจนเท่าที่ควร โดยส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะการ “ช่วยๆ กันดู” ของชาวบ้านร่วมกันกับผู้นำชุมชนเป็นส่วนใหญ่ สำหรับศักยภาพของชุมชนในการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ นั้น พบว่า บ้านนาบัวมีศักยภาพหลายด้านที่จะพัฒนาไปสู่การจัดการความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ในอนาคต เช่น สมาชิกของหมู่บ้านบางคนมีความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา มีคนรุ่นใหม่ที่มีความกระตือรือร้นแต่ถูกปิดกั้นการเรียนรู้จากส่วนกลาง และที่สำคัญเรื่องราวของชุมชนได้ถูกทำให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างผ่านงานการศึกษาและวิจัย 2) ปัญหาและอุปสรรคปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัวเกิดจากความไม่เข้าใจของคนในชุมชนที่มีสาเหตุมาจากการถูกปิดกั้นของประวัติศาสตร์บ้านนาบัวจากภาครัฐที่ใช้ตำราเรียนประวัติศาสตร์จากส่วนกลาง ซึ่งห่างไกลจากความเข้าใจของคนในชุมชน และความไม่เข้าใจกันเองของคนในชุมชน ซึ่งมีสาเหตุมาจากคนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเหตุการณ์วันเสียปืนแตกจะถูกมองจากคนในชุมชนว่าเป็นคนภายนอก 3) แนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว (1) ในส่วนของวิถีทางวัฒนธรรม ได้การจัดทำทะเบียนวัตถุอย่างง่าย การเก็บรักษาและซ่อมแซม และจัดทำ

ฐานข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรม (2) วิธีการจัดแสดง โดยได้กำหนดให้ศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์บ้านนาบัว เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ในยุคการต่อสู้ทางการเมืองของชุมชน และกำหนดให้บ้านชนเผ่าผู้ไทเป็นสถานที่สำหรับนำเสนอประเพณีและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทบ้านนาบัวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (3) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องด้วยบ้านนาบัวมีแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมมากมาย ซึ่งสามารถบูรณาการกิจกรรมให้เข้ากับหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยในการพัฒนาไปสู่โครงการต่าง ๆ ที่สร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมและมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: การฟื้นฟู, บริหารจัดการ, ศูนย์การเรียนรู้, บ้านนาบัว

Abstract

The research of restoration and management strategies for community learning center of Na Bua Village, Kok Hin Hae sub-district, Renu Nakhon district, Nakhon Phanom province is a qualitative research. Its purposes are: 1) to study a current situation and community potential in order to revive and manage their learning center; 2) to study the current issues of Ban Na Bua learning center on problems and obstacles of its management; 3) to propose ways of participatory restoring and managing of Ban Na Bua community learning center. The tool used for data collection and analysis are semi-structured interview, participant and non-participant observation including record form. The sample group are chose as a specific sample group, including the village headman, the headman's assistant, a sub-district cultural council and community members who involved in running the learning center.

The study result found that 1) on current situation, after the opening of the August 7th Club and setting up the Learning Center committee in 2009, The Learning Center is yet functioned as it should be. Its management can describe as the villagers "help together" with community leaders. On the community potential to reconstruct the

learning center, it was found that Ban Na Bua has many potentials to be developed effectively on the aspect of historical and cultural knowledge management in the future. For example some of village members have knowledge in history, culture and local wisdom. Also their new generations are enthusiastic people. The most important is the story of the community which has been made widely known through education and research.

2) The current problems and obstacles of Ban Na Bua community learning center are the dissonances of community members caused by historical imperceptive from textbooks provided by central government which is far from their understanding and cause people involved in the first gunshot day rang out being seen by people in the community as outsider.

3) On ways of participatory reconstruction, Ban Na Bua community learning center (1) have been registered, as a part of cultural objects, repaired storage and get organized its cultural resource database in basic way. (2) On exhibition method the Ban Na Bua History Learning Center has been designated as a community museum telling their story of political struggle era and the Phu Thai ethnic's houses as a place presenting the tradition and culture of the Phu Thai who have been in Ban Na Bua since the past to the present. (3) On designing learning activities, as Ban Na Bua has many cultural resources which can integrate activities into school and university curriculum, it can be developed into various projects that can generate significant culture and sustainable economic in the future.

Keywords: Reconstruction, Management, Community Learning Center, Na Bua Village

บทนำ

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม เกิดขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2547 จากความพยายามสืบสานและเผยแพร่ประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชุมชนที่มีส่วนร่วมสำคัญต่อเหตุการณ์ “วันเสียงปืนแตก” เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2508 ในเขตพื้นที่บ้านนาบัว (Jitmaat, N. Interviewed on January 16, 2017) เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นสาเหตุเริ่มต้นของการต่อสู้ทางกำลังกันระหว่างฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้าน ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (ผกค.) โดยได้มีการล้อมปราบและปะทะกัน ก่อให้เกิดการสูญเสียทั้งสองฝ่าย นับว่าเป็นบาดแผลสำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่งของประวัติศาสตร์การเมืองไทย

นอกจากรำลึกเหตุการณ์ต่อสู้ทางการเมืองแล้ว ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบวยังได้จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์รักษาและสืบสานอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวผู้ไท เนื่องจากชาวบ้านนาบัวเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้ไทที่เคลื่อนย้ายมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 หลังสงครามระหว่างราชอาณาจักรสยามและเวียงจันทน์ในปี พ.ศ. 2369 (Chaithiang, T. 2003, 24-25) โดยเข้ามาตั้งอยู่ที่เมืองเรณูนครในระยะแรก ก่อนชาวบ้านบางส่วนจะออกมาบุกเบิกที่ทำกิน และเริ่มตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนบ้านนาบัวในปีพ.ศ. 2434 (Saenmit, S. 2001, 9) ชุมชนจึงมีความพยายามนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และมรดกทางวัฒนธรรมของผู้ไทบ้านนาบัวผ่านศูนย์การเรียนรู้ อีกทางหนึ่ง โดยได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนที่ร่วมกันบริจาคสิ่งของวัตถุโบราณต่างๆ ออกแบบการจัดแสดง และจัดทำองค์ประกอบต่างๆ จนสามารถก่อตั้งและเปิดใช้งานได้

เบื้องต้นงบประมาณการก่อสร้างและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ ส่วนหนึ่งได้จากการชนะเลิศระดับจังหวัดและระดับเขตการประกวด “โครงการเพชรในถิ่น” ของทางจังหวัดที่สนับสนุนและส่งเสริมการสร้างแหล่งการเรียนรู้ที่ริเริ่มโดยชาวบ้าน โดยลุงชม แสนมิตร ได้เล่าว่า “ในปี พ.ศ.2546 ทางจังหวัดได้แจ้งผ่านมาทางงานพัฒนาชุมชนว่าจะมีโครงการ “เพชรในถิ่น” หมู่บ้านจึงได้ส่งโครงการอนุรักษ์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ้านนาบัวเข้าประกวดได้รางวัลที่หนึ่งทั้งในระดับจังหวัดและระดับเขต ได้รับงบประมาณเพื่อนำไปพัฒนาจำนวน 400,000 บาท” (Saenmit, C. Interviewed on January 8, 2017) ซึ่งงบประมาณดังกล่าวชุมชนได้นำไปดำเนินงานสำคัญ 3 กิจกรรม คือ

1. กิจกรรมนำร่อง ประกอบด้วย 1) การถ่ายทำวิดีโอบันทึกเรื่องราววิถีชีวิตของบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์และเรื่องราว-ร่องรอยของเหตุการณ์ “วันเสียงปืนแตก 20 สิงหาคม 2504 และ วันเสียงปืนแตก 7 สิงหาคม 2508” และ เรื่องราววัฒนธรรมของชุมชนดั้งเดิมบ้านนาบัว 2) จัดทำแผนที่จำลอง (Model Map) แสดงพื้นที่ส่วนต่างๆ ของหมู่บ้านทางกายภาพและพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “วันเสียงปืนแตก” โดยครอบคลุมบ้านนาบัวทั้ง 3 หมู่ และบางส่วนของหมู่บ้านใกล้เคียง ได้แก่ บ้านตงอินน้ำ บ้านหนองกุง บ้านสะเดา และบ้านหนองฮี 3) จัดเก็บเครื่องมือและอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพและใช้ในการดำรงชีพที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตของชาวผู้ไทบ้านนาบัวในอดีต รวมทั้งจัดทำตู้กระจกเพื่อจัดแสดงพร้อมโต๊ะ 4) จัดพิมพ์แผ่นพับประชาสัมพันธ์โครงการก่อสร้างอุทยานประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมดั้งเดิมท้องถิ่นบ้านนาบัว และ 5) จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมดั้งเดิม (ก่อนถูกเปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัวในปัจจุบัน) บริเวณด้านหลังวัดบัวขาว

2. กิจกรรมขยายผล ประกอบด้วย 1) การก่อสร้างศาลาเอนกประสงค์ บริเวณจุดการต่อสู้วันเสียงปืนแตก 7 สิงหาคม 2508 2) จัดซื้ออุปกรณ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดตั้งประจำพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือศูนย์การเรียนรู้ 3) จัดตั้งศูนย์ข้อมูลชุมชน 4) จัดกิจกรรมสัมมนาเชิงปฏิบัติการวิสาหกิจชุมชนการท่องเที่ยวบ้านนาบัว และ 5) จัดกิจกรรมเวทีสัมมนาเชิงปฏิบัติการเครือข่ายเยาวชนรักถิ่น ลุ่มน้ำบัง นครพนม

3. กิจกรรมที่ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การจัดทำศาลาตามจุดเหตุการณ์ประวัติศาสตร์อื่นๆ สร้างอาคารสำนักงานวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาแหล่งน้ำ การจัดเตรียมสถานที่ก่อสร้างสถานที่ในกิจกรรมนำร่อง และการก่อสร้างที่พักขนาดเล็กในพื้นที่ 6 ไร่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาค้างคืนในหมู่บ้าน

เมื่องบประมาณถูกส่งมายังองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จึงได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่วางไว้ทันที พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือศูนย์การเรียนรู้ ก่อสร้างแล้วเสร็จในปลายปี พ.ศ.2547 โดยเป็นอาคารหนึ่งชั้นขนาดประมาณ 40 ตารางวา ภายในประกอบด้วยพื้นที่สำหรับจัดแสดง มี 2 ส่วน ส่วนแรกสำหรับวางตู้กระจกจัดแสดงสิ่งของต่าง ๆ ส่วนที่สองเป็นห้องสำหรับวางโมเดลแผนที่จำลอง การดำเนินงานก่อสร้างได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี

แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัวในปัจจุบันค่อนข้างหยุดชะงัก เนื่องจากถูกปิดไว้เกือบตลอดเวลาโดยจะเปิดให้เข้าชมเมื่อมีผู้มาเยือน นอกจากนี้ การจัดการของศูนย์การเรียนรู้ฯ ยังขาดการต่อยอดหรือมีกิจกรรมสนับสนุนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living Museum) ที่สามารถดึงดูดผู้คนในเข้ามาอย่างต่อเนื่องและตอบสนองต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้ เช่นเดียวกับเนื้อหาของการจัดแสดงนิทรรศการในศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่ยังคงจำกัดขอบเขตประเด็นอยู่ที่เหตุการณ์ทางการเมือง ซึ่งยังไม่ได้เชื่อมโยงไปสู่มิติอื่น ๆ เพื่อแสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของความเป็นผู้ไทบ้านนาบัวที่มีมากมายและน่าสนใจ ส่งผลให้ตัวอาคารเริ่มทรุดโทรมเพราะขาดผู้เข้าชมและการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง

การฟื้นฟูให้การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัวกลับมาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ควรให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ฯ ในฐานะเป็นกลไกที่ช่วยสนับสนุนการรวมตัวกันของคนในชุมชน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันดำเนินการของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือกันในการพัฒนาท้องถิ่นในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน และอาจจะสามารถเชื่อมโยงไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนในมิติต่างๆ ได้อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและศักยภาพของชุมชนในการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
3. เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยกรอบแนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ กระบวนการ

เรียนรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม แนวคิดการจัดการแหล่งเรียนรู้ และแนวคิดการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจจากข้างในชุมชนที่มีต่อปฏิสัมพันธ์กับภายนอกชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3 คน คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมตำบล 4 คน และสมาชิกในชุมชนผู้มีส่วนร่วมบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ 4 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน คณะกรรมการสภาวัฒนธรรมตำบล 2 คน และสมาชิกในชุมชนผู้มีส่วนร่วมบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ 2 คน โดยเลือกแบบเจาะจงกลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาทหลักในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว

เครื่องมือการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่ผสมผสานระหว่างคำตอบที่ต้องการชัดเจนและคำถามปลายเปิด โดยสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและศักยภาพของชุมชน ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ในการสังเกตสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่เกิดขึ้นในชุมชน
3. แบบบันทึก เพื่อใช้บันทึกจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ให้ประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและศักยภาพของชุมชน ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

การรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยในครั้งนี้อาศัยการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่อไปนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกต ในการร่วมกันอภิปรายการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและศักยภาพของชุมชน ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากการสำรวจเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Documentary Survey) เพื่อทบทวนองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้ได้ศึกษาไว้ก่อนแล้ว

ขั้นตอนที่ 2 ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ทางสังคม

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตกับกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กัน หลังจากทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์รายบุคคล และงานศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ทั้งที่เป็นงานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารที่เรียบเรียงจากบันทึกความทรงจำและเรื่องเล่าจากบุคคลสำคัญในชุมชน ทั้งลักษณะความทรงจำส่วนบุคคล (Individual Memory) และความทรงจำร่วม (Collective Memory) และจัดลำดับความสัมพันธ์รวมถึงความเชื่อมโยงของข้อมูล จากนั้นนำข้อค้นพบที่ได้มาวิเคราะห์ตามจุดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำเสนอแนวทางในการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผลการวิจัยได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและศักยภาพของชุมชนในการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว 2) ปัญหาและอุปสรรคปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว และ 3) แนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. สถานการณ์ปัจจุบันและศักยภาพของชุมชนในการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว

ภายหลังการเปิดตัวของสโมสร 7 สิงหาคม และการตั้งคณะกรรมการดูแลศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งมีหน้าที่จัดทำทะเบียนรายการทรัพย์สินของศูนย์การเรียนรู้เมื่อปี พ.ศ.2552 และดูแลปรับปรุงภูมิทัศน์ของศูนย์การเรียนรู้บางส่วน ได้แก่ การสร้างป้ายไม้ “บ้านนาบัววันเสียงปิ่นแตก” เพื่อติดตั้งบริเวณด้านหน้าอาคารเมื่อปี พ.ศ.2553 และการหล่อหุ่นจำลองของสหายเสถียรผู้เสียชีวิตในวันเสียงปิ่นแตกตั้งไว้หน้าศูนย์การเรียนรู้ เมื่อปีพ.ศ. 2558 ศูนย์การเรียนรู้ ก็ยังคงไม่ได้รับการบริหารจัดการที่ชัดเจนเท่าที่ควร โดยส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะการ “ช่วยๆ กันดู” ของชาวบ้านร่วมกันกับผู้นำชุมชนมากกว่า ดังเห็นได้จาก

1.1 การเปิด-ปิดศูนย์การเรียนรู้ โดยมีผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 จะเป็นผู้ถือกุญแจไว้ และจะเปิดให้เข้าชมเมื่อมีผู้มาร้องขอเข้าชมเท่านั้น² โดยลุงชม แสนมิตร ได้เล่าว่า “ตนได้เคยเก็บลูกกุญแจไว้ลูกหนึ่ง เพื่อที่ตนจะได้เปิดและอธิบายให้ผู้เข้าเยี่ยมชมได้ฟัง” (Saenmit. C. Interviewed on January 8, 2017)

1.2 การสำรวจสถิติจำนวนผู้เข้าชม ภายในศูนย์การเรียนรู้ ในปัจจุบันไม่ได้มีสมุดเยี่ยมสำหรับบันทึกหลักฐานผู้มาเยือน จำนวนผู้เข้าชมส่วนใหญ่จึงได้มาจากการประมาณการณ ปีละ 80-100 คน โดยไม่นับรวมกับผู้มาร่วมงานรำลึก 7 สิงหาคม ที่จัดเป็นประจำทุกปี ทำให้ขาดข้อมูลในการระบุลักษณะของผู้เข้าชมและความต้องการของผู้เข้าชม เพื่อนำไปวางแผนการจัดการศูนย์การเรียนรู้ในอนาคต จากการสัมภาษณ์คุณนิพนธ์ เสวตะตุล ได้เล่าว่า “ช่วงแรกของการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ ทางกลุ่มสโมสร 7 สิงหาคม ได้มีการจัดทำสมุดเยี่ยมชมเพื่อจดบันทึกจำนวนสถิติผู้เข้ามาเยี่ยมชม และมีการนำไปวางกระจายไว้ตามสถานที่สำคัญของชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้ บ้านลุงชม แสนมิตร วัดบัวขาว และสำนักงานองค์การบริหารต่างๆ ของชุมชน แต่ขาดการติดตามจึงทำให้สมุดบันทึกเหล่านั้นหายไป” (Sawaytadul. N. Interviewed on January 16, 2017)

1.3 สภาพอาคารศูนย์การเรียนรู้ ในปัจจุบัน สภาพอาคารของศูนย์การเรียนรู้ ค่อนข้างทรุดโทรม ภายนอกมีวัชพืชขึ้นรกพอสมควร ภายในมีกลิ่นอับชื้น

² แต่เดิมมีผู้ถือกุญแจไว้ 2 ท่าน คือ ลุงชม แสนมิตร และคุณนิพนธ์ เสวตะตุล

และคราบฝุ่น ซึ่งเป็นผลมาจากการถูกปิดมานาน วัดที่ถูกจัดแสดงบางชิ้นมีสภาพทรุดโทรม นายคอนสวรรค์ ฤทธิกร ได้เล่าว่า “อาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ แห่งนี้ส่วนใหญ่จะเปิดเฉพาะเมื่อมีผู้ขอเข้ามาเยี่ยมชม และในงานวันรำลึกวันเสียงปืนแตกเท่านั้น” (Rittikorn, K. Interviewed on January 8, 2017) นอกจากนี้ การจัดทำทะเบียนรายการทรัพย์สินของศูนย์การเรียนรู้มีระบุเพียงชื่อสิ่งของ จำนวน และชื่อผู้บริจาค ซึ่งยังไม่ได้มีการถ่ายรูปวัตถุเหล่านั้นเก็บเอาไว้ ทำให้ไม่ทราบว่ามีวัตถุชิ้นไหนหายไปหรือไม่

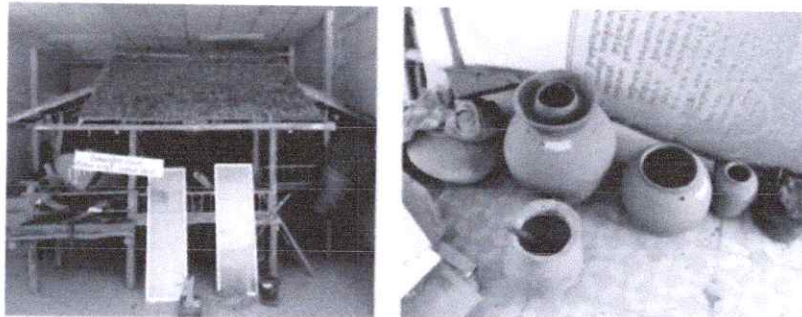

ภาพที่ 1 ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัวในปี พ.ศ. 2553
ที่มา: Sawyadtadul, N. (2010)

ภาพที่ 2 ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัวในปี พ.ศ. 2559
ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

1.4 การวางแผนจัดการวัตถุภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นของแท้ดั้งเดิมและประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ วัตถุเหล่านี้ไม่ได้ถูกนำมาเล่าหรือเชื่อมโยงเรื่องราวเกี่ยวกับชุมชนมากนัก และยังขาดการวางแผนจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ ให้มีทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อวางโครงเรื่องเล่าที่นำไปสู่การกำกับการจัดวางวัตถุภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ

ภาพที่ 3 ภายในศูนย์การเรียนรู้บ้านนาบัว
ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

สำหรับศักยภาพของชุมชนในการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้
นั้น ผู้วิจัยพบว่า บ้านนาบัวเป็นหนึ่งในหลายชุมชนที่พยายามฟื้นฟูองค์ความรู้ทาง
ประวัติศาสตร์ของตนเอง อีกทั้งชุมชนยังมีศักยภาพหลายด้านที่จะพัฒนาไปสู่การจัดการ
ความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ในอนาคต เพราะมี
สมาชิกของหมู่บ้านบางคนที่มีมากประสบการณ์ และเป็นผู้ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์
รวมถึงความรู้ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา มีคนรุ่นใหม่ที่มีความกระตือรือร้นแต่ถูก
ปิดกั้นการเรียนรู้จากส่วนกลาง และที่สำคัญที่สุดมีทุนทางวัฒนธรรมจากการที่เรื่องราว
ของชุมชนถูกทำให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างผ่านงานการศึกษาและวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งราย
ละเอียดไว้ดังนี้ 1) บ้านนาบัวมีปราชญ์ชุมชนหลายคนที่ยังสามารถให้ข้อมูลด้าน
ประวัติศาสตร์ชุมชนในแต่ละช่วงเวลา ตลอดจนเรื่องราวของประเพณี วัฒนธรรม
ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี เช่น นายคอนสวรรค์ ฤทธิกร นายชม
แสนมิตร นายหวัง ศรีสุวรรณ นายกองพัน อุบลุม นายมีชัย จิตมาตย์ นายลำทอง
จิตมาตย์ หรือในกลุ่มของคนรุ่นใหม่ เช่น นายนิพนธ์ เศรษฐกุล นายสันทยากร จิตมาตย์
นายมิติ จิตมาตย์ นายศักดิ์ แสนมิตร เป็นต้น และชุมชนยังเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับนำ
เรื่องราวต่างๆ ของประวัติศาสตร์ในการเชื่อมโยงกับทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั้ง
ภายในและภายนอกศูนย์การเรียนรู้ ทั้งที่จับต้องได้และไม่ได้ 2) บ้านนาบัวมีทุนทาง
วัฒนธรรมที่โดดเด่นจากประวัติศาสตร์วันเสียดินแดน อีกทั้งยังมีพื้นที่ในการสื่อสาร
ออกไปได้หลากหลายรูปแบบ เช่น งานวิจัยจำนวนหนึ่งที่เข้ามาศึกษาและตีพิมพ์
เผยแพร่ การจัดงานรำลึกวันเสียดินแดนเพื่อกระตุ้นการรับรู้ของบุคคลภายนอกทุกปี
การถ่ายทำสารคดี ภาพยนตร์ และนิทรรศการ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นข้อได้เปรียบที่จะ

ดึงดูดผู้มาเยือนได้หลากหลายกลุ่ม ซึ่งจะช่วยเพิ่มโอกาสของหมู่บ้านในการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ที่มีความร่วมสมัย 3) ชุมชนมีกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์และมีแนวโน้มที่ต้องการมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีผู้นำที่มีความคิดเปิดกว้างที่จะในการพัฒนาที่จะดำเนินโครงการต่างๆ และพร้อมจะช่วยเหลือสนับสนุนในชุมชนเดินทางไปสู่การพัฒนาเป็นหมู่บ้านประวัติศาสตร์ และสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด และ4) เนื่องจากบ้านนาบัวเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรวัฒนธรรมหลากหลายมิติ ทำให้บ้านนาบัวกลายเป็นพื้นที่ที่อยู่ในความสนใจของนักวิชาการภายนอกที่ต้องการเข้ามาศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนสามารถร่วมกับสถาบันการศึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการกับการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับวิชาด้าน รัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมศึกษาโดยใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนเป็นฐาน

ในปัจจุบันชุมชนกำลังมีแผนการสร้างสิ่งก่อสร้างและปรับภูมิทัศน์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการขอทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ การสร้างอนุสรณ์สถาน 7 สิงหาคม การสร้างหุ่นจำลองวีรชนที่เสียชีวิตในช่วงการต่อสู้ทางการเมือง การแกะสลักหินจำลองเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของชุมชน การสร้างศาลาอเนกประสงค์สำหรับการจัดกิจกรรมในชุมชน การสร้างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์การเรียนรู้แห่งใหม่ การพัฒนาที่พักแบบโฮมสเตย์ (Home stay) การพัฒนาเส้นทางจักรยาน การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำ เป็นต้น โดยนายันทวีวัฒน์ จิตมาตย์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 13 ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “การขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในครั้งนี้น่าจะประสบความสำเร็จและได้รับการสนับสนุนจากหลายกลุ่มในชุมชนมากกว่าที่ผ่านมา เนื่องจากมีผู้อาวุโสในชุมชนหลายคนได้เข้ามามีบทบาทเป็นผู้นำกิจกรรมต่างๆ เพื่อประสานความร่วมมือของคนในชุมชนมากขึ้น” (Jitmaat, N. Interviewed on January 16, 2017)

2. ปัญหาและอุปสรรคปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว

2.1 ความไม่เข้าใจของคนในชุมชน

เริ่มขึ้นจากความไม่เข้าใจในบทบาทของกลุ่ม 7 สิงหาคม และชาวบ้านบางกลุ่ม โดยมีสาเหตุมาจากประเด็นหลัก 2 ประเด็น คือ 1) ความถูกปิดกั้นของประวัติศาสตร์บ้านนาบัว จากภาครัฐที่พยายามปิดกั้นการรับรู้เรื่องราวการต่อสู้ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ผู้นำชุมชนในอดีตพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้

ประวัติศาสตร์นี้ถูกเล่าออกมาในวงกว้าง แต่หันมาส่งเสริมเรื่องวัฒนธรรมประเพณี ชาวผู้ไทแทน และ2) ความไม่เข้าใจกันเองของคนในชุมชน เกิดขึ้นจากการเข้ามามีบทบาทของสมาชิก 7 สิงหา ที่ถูกมองจากคนในชุมชนว่าเป็นคนภายนอก ซึ่งนายนิพนธ์ เสวตะตุล ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “บางคนมองว่าควรจะเป็นเรื่อง ‘คนนาบัว’ หรือของ ‘สมาชิก พคท.’ มากกว่า ‘สมาชิกขบวนการใหม่’” (Sawaytadul, N. Interviewed on January 16, 2017) ซึ่งความไม่เข้าใจของคนในชุมชนทั้ง 2 ประเด็นนี้ได้ส่งผลให้โครงการพัฒนาต่างๆ ในชุมชนต้องหยุดชะงักลง รวมทั้งการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาความไม่เข้าใจของคนในชุมชนนี้กำลังมีทิศทางคลี่คลายลง เมื่อผู้นำชุมชนยุคต่อมาได้พยายามประสานการทำงานกับหลายฝ่าย และเปิดกว้างต่อการพัฒนาชุมชนมากขึ้น รวมทั้งหาทางประสานแนวร่วมจากภายนอก กลุ่มคนรุ่นใหม่ และชาวบ้าน เพื่อสานต่อโครงการต่างๆ ที่เคยริเริ่มไว้อีกครั้ง โดยนายฉันทวัฒน์ จิตมาตย์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 13 ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “ประวัติศาสตร์ชุมชนในยุคสงครามเย็น ไม่ได้เป็นเรื่องอันตรายแต่อย่างใด แต่เป็นความทรงจำร่วมของชุมชนที่น่าภาคภูมิใจ และแสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นหมู่บ้านชาวนานักปฏิวัติที่ต่อสู้เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและสังคมที่เป็นธรรม หากจะต้องเล่าเรื่องราวของบ้านนาบัวโดยไม่พูดถึงประวัติศาสตร์ส่วนนี้ บ้านนาบัวก็คงไม่ใช่บ้านนาบัวอีกต่อไป” (Jitmaat, N. Interviewed on January 16, 2017) ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีของบ้านนาบัวที่จะได้กลับมาสู่เส้นทางการพัฒนาเป็นหมู่บ้านประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว ที่สามารถสร้างประโยชน์แก่ชุมชนทั้งในมิติวัฒนธรรมและเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนต่อไป

2.2 การรับรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนและบทบาทของศูนย์การเรียนรู้ฯ

จากการสุ่มสอบถามชาวบ้านในชุมชน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่ทราบที่มาทางประวัติศาสตร์ของชุมชนยกเว้นผู้เป็นปราชญ์ชาวบ้าน และกลุ่มอดีต พคท. ที่พอยังจำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง เพราะคนในครอบครัวส่วนใหญ่ไม่ค่อยเล่าเรื่องนี้ให้กันฟัง ประกอบกับการเรียนการสอนของโรงเรียนที่ใช้ตำราเรียนจากส่วนกลาง ซึ่งล้วนเป็นเรื่องที่ห่างไกลจากความเข้าใจของคนในชุมชน สำหรับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ช่วงเหตุการณ์เสียงปืนแตกนั้น ชาวบ้านทุกคนทราบกันดีว่าหมู่บ้านนาบัวมีความสำคัญในฐานะเป็นหมู่บ้านเสียงปืนแตก แต่หลายคนยังไม่ทราบ

ว่าคืออะไร มีความเป็นมาหรือเงื่อนไขของเหตุการณ์อย่างไร ทุกคนทราบเพียงว่า “มีการยิงกัน” เท่านั้น

ส่วนบทบาทของศูนย์การเรียนรู้ฯ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ทราบว่าชุมชนมีศูนย์การเรียนรู้ฯ ตั้งอยู่ในชุมชน แต่ประวัติหรือการบริหารจัดการไม่เป็นที่รับรู้ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมากนัก และชาวบ้านเกือบทั้งหมดไม่เคยได้เข้าไปในศูนย์การเรียนรู้ฯ เลย พวกเขารู้แต่เพียงว่าภายในอาคารของศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นที่เก็บของเก่า และเมื่อถึงงานรำลึกวันเสียงปืนแตกก็จะเปิดให้ผู้คนเข้าไปเยี่ยมชมเท่านั้น ทั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งที่เป็นเยาวชนได้เล่าว่า “ทางโรงเรียนบ้านนาบัวไม่เคยพาไปดูหรือร่วมทำกิจกรรมที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ เลย แต่พอรู้มาบ้างว่าข้างในมีอะไรอยู่ เพราะเมื่อถึงงานรำลึกวันเสียงปืนแตกก็จะเข้าไปเที่ยวเล่นที่นั่น”

3. แนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว

การเสนอแนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมเสวนาเรื่อง “พัฒนาการทางประวัติศาสตร์บ้านนาบัวและแนวทางการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ในวันที่ 4 มีนาคม 2560 ณ ศาลาการเปรียญวัดบัวขาว เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักวิจัย ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนทั่วไป จากการร่วมพูดคุยได้ข้อสรุปร่วมกันของแนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ เพื่อเตรียมความพร้อมเบื้องต้นสำหรับศูนย์การเรียนรู้แห่งใหม่ ดังนี้

3.1 การรวบรวมวัตถุและการจัดเก็บ

ภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัวมีวัตถุที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมจำนวนมาก ผู้วิจัยได้แบ่งไว้เป็น 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 ทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น อุปกรณ์ยังชีพต่างๆ ของชาวบ้าน เครื่องใช้ของเหล่าสหาย อาวุธต่างๆ ที่ใช้ในสมัยการต่อสู้ทางการเมืองแบบจำลองเส้นทางและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ภาพถ่ายในอดีต แผ่น CD ภาพยนตร์และภาพถ่ายการทำงานเบื้องหลังของอภิชาติพงศ์ วีระเศรษฐกุล ที่ได้มอบให้กับชุมชน รวมทั้งยานอวกาศและศิลปวัตถุที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของเยาวชนบ้านนาบัว และวัตถุสิ่งของที่แสดงถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้สำรวจและจัดทำเป็นตารางไว้ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางการสำรวจวัตถุในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว

กลุ่มวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี	กลุ่มประวัติศาสตร์ ยุคการต่อสู้ทางการเมือง	กลุ่มกิจกรรมต่างๆ ของ ชุมชน	สินค้า ของที่ระลึก
<ul style="list-style-type: none"> - แบบจำลองคันไถ - ส่วนประกอบคันไถ - หม้อทองโบราณของ ชนเผ่าผู้ไท - เรือนบ้านจำลองของ ชนเผ่าผู้ไท 1 หลังภายใน ประกอบด้วยเครื่องจักร สานและอุปกรณ์ประดิษฐ์ ต่างๆ - คลังมะพร้าว - บ่วงมะพร้าว - เฮาะ - ขวานโบราณ - ข้องดาแหลว - หัตถ์ล่อง - ลูกคิด - ดิ่งหาง - กาบมือ - เตาขีดโบราณ - พัดฝ้าย - โห่กับใหญ่ - โห่กับกลาง - โห่กับเล็ก - ใบลาน 1 มัด - หนังสือบันทึกกฎหมาย ลาว 1 ทับ - ปิ่นแก้ว - คลังออมสิน - แวนตาทองเค - ห่านทอง - เตาหีน - ตาชั่งแบบจีน - หมอนไม้ - หอก - กบไสไม้ - ขัดรองเท้าประตู่ - หวานหินโบราณ - มะโน - อี้อ้อย - กระบอกสูบโบราณ 	<ul style="list-style-type: none"> - เสื้อของสหายวิหาร ปี 2516 - เสื้อของสหาย สีพันดอน - เสื้อ หมวกทหารป่า ไม่ระบุเจ้าของ - ผ้าห่มของหมอสหาย ธานี ปี 2516 - โถใส่ข้าวสารของ สหายพิสมัย - หนังสือเกี่ยวกับแนวคิด ทางการเมืองและการ ปฏิบัติ ทั้งภาษาลาว และภาษาไทย - กระเป๋าเงิน(เงินสตรอม) ปี 2516 - ซากปืนคอนด็อกของ สหายจ้อย ปี 2508- 2509 - ชุดกระต๊ากน้ำของ สหายตั้ง - เปสผูกนอน - ถุงขาลัง - มุ้งและผ้าห่มของ สหายตั้ง - ปิ่นแก้ว - ลูกปิ่น - โมเดลแผนที่จำลอง สถานที่สำคัญของ หมู่บ้าน - องค์พระค่อมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทย - ภาพถ่ายของเหล่า สหายที่เสียชีวิตและยังมี ชีวิตอยู่ - ชุดเข็มสำหรับรักษา โรคของหมอนิตยา 	<ul style="list-style-type: none"> - แผ่นประชาสัมพันธ์โครงการต่างๆ ของ ชุมชนที่ผ่านมา - นิทรรศการศูนย์การเรียนรู้ฯ - ชิ้นงานนำเสนอประวัติหมู่บ้านนาบัว 7 สิงหาคม 2508 วันเสียงบินแตก - ชิ้นงานนำเสนอกิจกรรมพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทย - ชิ้นงานนำเสนอกิจกรรมรำลึกวันเสียง บินแตก วันที่ 6 สิงหาคม 2551 - ชิ้นงานนำเสนอกิจกรรมสืบสานอุดมการณ์ 7 สิงหาคม - ชิ้นงานนำเสนอกิจกรรมเยาวชนรักษาสัน ถัมภ์น้ำบึง - ชิ้นงานนำเสนอกิจกรรมองค์กรชุมชน บ้านนาบัว - ชิ้นงานนำเสนอกิจกรรมเยาวชนบ้านนา บัวกับการมีส่วนร่วมจัดทำภาพยนตร์และ มิวสิควิดีโอวงโมเดิร์นด็อก - ภาพพิธีเปิดการประชุมระดับชาติของ สภาองค์กรชุมชนครั้งที่ 1/2552 ณ ตึก สันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล 	<ul style="list-style-type: none"> - กางเกงผ้าฝ้าย ทรงป้ายประยุกต์ - ผ้าหอยกดอก ดาวกระจาย - ผ้ายกมุก - ผ้ายกดอก กัศลี - ผ้ายกดอก ต้มคู่ - ผ้าลายน้ำไหล อีสาน - ผ้ายกดอกลาย กรงจักร - เสื้อผ้าฝ้ายแต่ง ด้วยผ้าแถบลาย ดอกแก้ว - ผ้ามัดหมี่ทอ น้ำไหล - เสื้อสายเดี่ยว ลายน้ำไหล - ชุดเด็กผ้า มัดหมี่ - ผ้าชิ้นฝ้ายกิเล

กลุ่มที่ 2 ทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้ ประกอบด้วย ทรัพยากรที่ไม่ใช่สิ่งของและถูกนำมาใช้เป็นองค์ความรู้ของชุมชนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อมูลประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า ประวัตินิเวศและเรื่องราวของวัตถุที่อยู่ภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ เรื่องราวของหมู่บ้านนาบัวที่ปรากฏในผลงานวิชาการและสื่อต่าง ๆ

จากกิจกรรมเสวนาผู้วิจัยและชุมชนได้เห็นร่วมกันที่จะเริ่มจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทั้งภายในและภายนอก ดังนี้

3.1.1 การจัดทำทะเบียนวัตถุอย่างง่าย โดยให้เลขวัตถุแต่ละชิ้นจัดทำเป็นสมุดทะเบียนสำหรับบันทึกเลข ระบุชื่อ ประเภท ลักษณะ ขนาด ประโยชน์ วัสดุ สภาพ ประวัตินิเวศ ความเป็นเจ้าของ อายุของวัตถุ สถานที่จัดเก็บ สถานที่จัดแสดง ผู้บันทึก วันที่บันทึก และหมายเหตุอื่นๆ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ทางชุมชนเห็นว่าสามารถทำได้ แต่ต้องการให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์และโบราณวัตถุโดยตรงเข้ามาร่วมช่วยดูแลด้วย

3.1.2 การเก็บรักษาและซ่อมแซมสำหรับวัตถุที่อยู่ในสภาพดีหลังทำทะเบียนเสร็จแล้ว สามารถเก็บรักษาไว้ในตู้จัดแสดง ส่วนวัตถุที่เสื่อมโทรมหรือชำรุดให้แยกมาดำเนินการซ่อมแซมให้เรียบร้อย อาจมีการทำตู้หรือชั้นวางเพิ่มสำหรับวัตถุที่ยังไม่มีที่เก็บรักษา ซึ่งในขั้นตอนนี้ควรให้ผู้เชี่ยวชาญมาช่วยดูแล และควรแจ้งให้เจ้าของวัตถุได้ทราบหากจะมีการซ่อมแซมวัตถุนั้นเกิดขึ้น

3.1.3 ชุมชนสามารถจัดทำฐานข้อมูลวัตถุวัฒนธรรมได้โดยเพิ่มประวัติและรายละเอียดของวัตถุ นอกเหนือจากข้อมูลทั่วไปที่ระบุในทะเบียนวัตถุ โดยเริ่มจากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านหรือเจ้าของวัตถุเกี่ยวกับความทรงจำ ประสบการณ์ และความรู้เกี่ยวกับวัตถุนั้น ๆ ซึ่งเมื่อได้คำอธิบายของวัตถุแล้ว ชุมชนสามารถรวบรวมเป็นเอกสารเก็บไว้หรือจัดทำเป็นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อใช้เผยแพร่ต่อไป

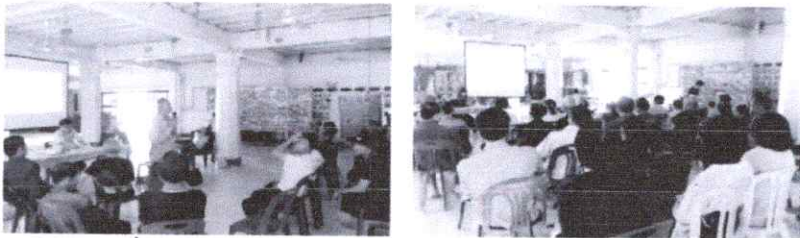
3.2 วิธีการจัดแสดง

การจัดการวัตถุในพิพิธภัณฑ์ทุกแห่งล้วนเริ่มต้นด้วยคำถามว่า วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์และชุมชนต้องการเล่าเรื่องอะไร สะสมอะไร ต้องการวัตถุที่เป็นของแท้หรือทำขึ้นมาใหม่ วางแผนจัดการข้อมูลวัตถุอย่างไร มีการจัดแสดงหรือตีความอย่างไร และที่สำคัญที่สุดคือ ใครจะทำหน้าที่เป็นภัณฑารักษ์ (Curator) เหล่านี้ยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนจากชุมชน และชุมชนก็ต้องการรอให้โครงการ

ก่อสร้างแหล่งเรียนรู้ทั้ง 2 แห่ง ได้เริ่มดำเนินการก่อน ซึ่งในการสนทนากลุ่มได้เสนอแนวทางการจัดแสดงไว้ 2 ประเด็น ดังนี้

3.2.1 กำหนดให้ศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์บ้านนาบัว 7 สิงหาคม 2508 เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ในยุคการต่อสู้ทางการเมืองของชุมชนที่เชื่อมโยงกับบริบทภายนอกทั้งในระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับโลก เริ่มตั้งแต่การเกิดเหตุการณ์ต่อสู้ทางการเมืองโดยสอดแทรกความทรงจำของคนที่อยู่ในช่วงเหตุการณ์ เพื่อให้เห็นวิถีชีวิต ณ ขณะนั้น เช่น เส้นทาง การเดินทาง ไปร่วมรบ การใช้ชีวิตในป่า เป็นต้น ซึ่งอาจเพิ่มกิจกรรมสำคัญในงานรำลึกวันเสียดินแดนเข้าไปด้วย เพื่อให้เห็นความเคลื่อนไหวด้านพัฒนาการของชุมชน

3.2.2 กำหนดให้บ้านชนเผ่าผู้ไทเป็นสถานที่สำหรับนำเสนอประเพณีและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทบ้านนาบัวตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน โดยจัดแสดงวัตถุ เครื่องใช้ต่าง ๆ ในการดำรงชีพของชาวผู้ไท ซึ่งควรมีนิทรรศการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อ ภาษา การแต่งกาย อาหาร การประกอบพิธีกรรม และงานบุญประเพณีต่าง ๆ ควบคู่กันไป เช่น นิทรรศการจำลองประเพณีนี้การเลี้ยงผีตาแฮก การทำพิธีเหยา และงานบุญประจำเดือนตามฮีต 12 เป็นต้น

ภาพที่ 4 กิจกรรมการเสวนาแนวทางการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

3.3 การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้

เนื่องด้วยบ้านนาบัวมีแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมมากมาย ทำให้สามารถพัฒนาเป็นฐานข้อมูลสำหรับการออกแบบการกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลายมิติ รวมถึงการบูรณาการกิจกรรมให้เข้ากับหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ซึ่งจะสามารถทำให้เกิดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่ต่อเนื่อง และนอกจากความรู้ที่ได้จาก

ทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนแล้ว ยังทำให้รู้จักอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของตนเอง อันเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน นักวิชาการ และนักเรียน-นักศึกษา ซึ่งนักวิชาการได้ใช้ความรู้เข้าไปช่วยเหลือชุมชนในการวางแผน นักเรียน-นักศึกษาได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่สำคัญในจังหวัดนครพนม ส่วนชุมชนได้ใช้ทรัพยากรวัฒนธรรมของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาไปสู่โครงการต่างๆ ที่สร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมและมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

สรุปผลและอภิปรายผล

1. สรุปผล

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เกิดขึ้นจากความพยายามสืบสานและเผยแพร่ประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชุมชนที่มีส่วนร่วมสำคัญต่อเหตุการณ์ “วันเสียงปืนแตก” เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2508 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรำลึกเหตุการณ์ต่อสู้ทางการเมืองและสืบสานอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวผู้ไท เนื่องจากชาวบ้านนาบัวเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้ไทที่เคลื่อนย้ายมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตั้งแต่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 หลังสงครามระหว่างราชอาณาจักรสยามและเวียงจันทน์ในปี พ.ศ. 2369 ทำให้ชุมชนจึงมีความพยายามนำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และมรดกทางวัฒนธรรมของผู้ไทบ้านนาบัวผ่านศูนย์การเรียนรู้ฯ อีกทางหนึ่ง โดยได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนที่ร่วมกันบริจาคสิ่งของวัตถุโบราณต่าง ๆ ออกแบบการจัดแสดง และจัดทำองค์ประกอบต่าง ๆ จนสามารถก่อตั้งและเปิดใช้งานได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา

แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ ค่อนข้างหยุดชะงัก เนื่องจากถูกปิดไว้เกือบตลอดเวลาโดยจะเปิดให้เข้าชมเมื่อมีผู้มาเยือน และขาดการต่อยอดหรือมีกิจกรรมสนับสนุนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต (Living Museum) ที่สามารถดึงดูดผู้คนในเข้ามาอย่างต่อเนื่องและตอบสนองต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้ ทำให้สภาพอาคารศูนย์การเรียนรู้ฯ ในปัจจุบันมีสภาพค่อนข้างทรุดโทรม ภายนอกมีวัชพืชขึ้นรกพอสมควรร ภายในมีกลิ่นอับชื้น และคราบฝุ่น ซึ่งเป็นผลมาจากการถูกปิดมานาน อีกทั้งยังพบปัญหาและอุปสรรคจากความไม่เข้าใจของคนในชุมชน ที่มีสาเหตุมาจากประเด็น 2 หลัก คือ 1) ความถูกปิดกั้นของ

ประวัติศาสตร์บ้านนาบัวจากภาครัฐที่พยายามปิดกั้นการรับรู้เรื่องราวการต่อสู้ของ คนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้ผู้นำชุมชนในอดีตพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ ประวัติศาสตร์นี้ถูกเล่าออกมาในวงกว้าง แต่หันมาส่งเสริมเรื่องวัฒนธรรมประเพณีชาว ผู้ไทแทน และ 2) ความไม่เข้าใจกันเองของคนในชุมชน เกิดขึ้นจากการเข้ามาทับทาบ ของสมาชิก 7 สิงหาคม ที่ถูกมองจากคนในชุมชนว่าเป็นคนภายนอก รวมถึงปัญหาการ รับรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนและบทบาทของศูนย์การเรียนรู้ ที่คนในชุมชน ส่วนใหญ่ไม่ทราบที่มาทางประวัติศาสตร์ของชุมชนยกเว้นผู้เป็นปราชญ์ชาวบ้าน และ กลุ่มอดีตพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท). ที่พอยังจำประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ของตนเอง ประกอบกับการเรียนการสอนของโรงเรียนที่ใช้ตำราเรียนจากส่วนกลาง ซึ่งล้วนเป็นเรื่องที่ห่างไกลจากความเข้าใจของคนในชุมชน ซึ่งสถานการณ์และปัญหา เหล่านี้กำลังมีทิศทางที่ตื้นเขิน หลังจากผู้นำชุมชนยุคต่อมาได้พยายามประสานการทำงาน กับหลายฝ่าย และเปิดกว้างต่อการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ด้วยศักยภาพหลายด้านของชุมชนสามารถพัฒนาไปสู่การ จัดการความรู้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ในอนาคต เช่น ชุมชนมีสมาชิกของหมู่บ้านบางคนที่มาทบทวนประสบการณ์ และเป็นผู้ให้ข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์ รวมถึงความรู้ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา มีผู้นำรุ่นใหม่ที่มีความ กระตือรือร้นแม้จะถูกปิดกั้นการเรียนรู้จากส่วนกลางก็ตาม และที่สำคัญที่สุดมีทุนทาง วัฒนธรรมจากการที่เรื่องราวของชุมชนถูกทำให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างผ่านงานการศึกษา และวิจัย ทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของศูนย์การเรียนรู้ มากกว่าที่เป็น อยู่ในอดีต อีกทั้งในปัจจุบันชุมชนกำลังมีแผนการสร้างสิ่งก่อสร้างและปรับภูมิทัศน์เพื่อ รองรับการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการขอทุนสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ การ สร้างอนุสรณ์สถาน 7 สิงหาคม การสร้างหุ่นจำลองวีรชนที่เสียชีวิตในช่วงการต่อสู้ทางการเมือง การแกะสลักหินจำลองเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของชุมชน การสร้างศาลา อเนกประสงค์สำหรับการจัดกิจกรรมในชุมชน การสร้างพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์การเรียนรู้ แห่งใหม่ การพัฒนาที่พักแบบโฮมสเตย์ (Home stay) การพัฒนาเส้นทางจักรยาน การ พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำ เป็นต้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ทำให้เกิดกิจกรรมเสวนาเรื่อง “พัฒนาการทาง ประวัติศาสตร์บ้านนาบัวและแนวทางการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อเป็นแหล่ง เรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม” ในวันที่ 4 มีนาคม 2560 ณ ศาลาการเปรียญ

วัดบัวขาว เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักวิจัย ผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนทั่วไป เพื่อการเสนอแนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ ซึ่งได้ข้อสรุปร่วมกันของแนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ฯ ดังนี้ 1) การรวบรวมวัตถุและการจัดเก็บ ควรเริ่มจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทั้งภายในและภายนอก ด้วยการจัดทำทะเบียนวัตถุอย่างง่าย การเก็บรักษาและซ่อมแซม และการให้ชุมชนจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมโดยเพิ่มประวัติและรายละเอียดของวัตถุ เพื่อรวบรวมเป็นเอกสารเก็บไว้หรือจัดทำเป็นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์สำหรับใช้เผยแพร่ต่อไป 2) วิธีการจัดแสดง เนื่องจากชุมชนมีแผนโครงการก่อสร้างแหล่งเรียนรู้ทั้ง 2 แห่ง โดยกำหนดให้ศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์บ้านนาบัว 7 สิงหาคม 2508 เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชนที่บอกเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ในยุคการต่อสู้ทางการเมืองของชุมชนที่เชื่อมโยงกับบริบทภายนอกทั้งในระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับโลก และกำหนดให้บ้านคนเผ่าผู้ไทเป็นสถานที่สำหรับนำเสนอประเพณีและวัฒนธรรมของชาวผู้ไทบ้านนาบัวตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และ 3) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ จากการที่บ้านนาบัวมีแหล่งทรัพยากรวัฒนธรรมมากมาย ทำให้สามารถพัฒนาเป็นฐานข้อมูลสำหรับการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลายมิติ รวมถึงการบูรณาการกิจกรรมให้เข้ากับหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัย ซึ่งจะสามารถทำให้เกิดกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่ต่อเนื่อง และนอกจากความรู้ที่ได้จากทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนแล้วยังทำให้รู้จักอัตลักษณ์ท้องถิ่นและความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนของตนเอง ซึ่งสามารถพัฒนาไปสู่โครงการต่าง ๆ ที่สร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมและมูลค่าทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

2. อภิปรายผล

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัวเป็นกลไกสำคัญกลไกหนึ่งในการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น ที่มีการพัฒนามาจากรูปแบบของการสะสมวัตถุทางวัฒนธรรมมาสู่รูปแบบการใช้กระบวนการเรียนรู้ในกระบวนการจัดตั้งและดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น อันนำไปสู่การสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (Rugwongwan, Y. 2011, 1) โดยเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญต่อการเพิ่มศักยภาพและความผูกพันของชุมชน เนื่องจากเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้แก่คนในท้องถิ่น รวมถึงยังเป็นกลไกที่ช่วยสนับสนุนการรวมตัวของคน ในชุมชนเพื่อร่วมกันกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิด ร่วมกันดำเนินกิจการของท้องถิ่นเพื่อคนในท้องถิ่นนั้นๆ (Princess

Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. 1997, 3) อันนำไปสู่การเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชนในมิติต่างๆ ให้ผู้คนในชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยความสะดวกสบายบนพื้นฐานของความเป็นท้องถิ่น ที่มีระบบความรู้ที่ถูกพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากการสั่งสมและถ่ายทอดผ่านรุ่นสู่รุ่น (Kaoyai, N. 2016, 118) จึงเป็นความพยายามของชุมชนที่มีเป้าหมายในการพัฒนาชุมชน และต้องการจัดกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเองโดยสร้างคลังความรู้หรือแหล่งเรียนรู้ที่แสดงเรื่องราว วิถีชีวิต ภูมิปัญญา และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง (Sarawasee, P. and Boonyakiet, C., 2014, 34) ที่แสดงออกมาในรูปแบบของแหล่งหรือสถานที่รวบรวมและหรือจัดแสดงหลักฐานทางโบราณคดี วัตถุโบราณ สิ่งของเครื่องใช้ วัตถุทางวัฒนธรรม รวมทั้งความรู้ภูมิปัญญา เรื่องราวประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่หรือเคยมีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่น (Paicharnjit, S. 2007, 282-284) เช่น อุปกรณ์ยังชีพต่างๆ ของชาวบ้าน เครื่องใช้ของเหล่าสหาย อาวุธต่างๆ ที่ใช้ในสมัยการต่อสู้ทางการเมือง แบบจำลองเส้นทางและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชน เป็นต้น อันเป็นการศึกษาถึงการเติบโตของชุมชนในปัจจุบัน ที่บอกเล่าวิถีชีวิตของผู้คนผ่านสิ่งของที่เป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่ชุมชนเป็นผู้สร้างขึ้น ดังความหมายและคุณลักษณะของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในทัศนคติของ Walliphodom S. (2008, 48-50) คือ สถานที่แสดงของที่ทำให้คนในท้องถิ่นรู้จักถิ่นตนเองว่าอยู่ที่ไหน มีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างไร มีหลักฐานความเก่าแก่ในการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาอย่างไร เรื่อยลงมาถึงพัฒนาการทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจในท้องถิ่นที่จะทำให้เกิดเห็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในปัจจุบันและอนาคตได้

นอกจากนี้ ภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ ยังมีทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ทรัพยากรที่ถูกนำมาใช้เป็นองค์ความรู้ของชุมชนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อมูลประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า ประวัตินิเวศและเรื่องราวของวัตถุที่อยู่ภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ ตลอดถึงเรื่องราวของหมู่บ้านนาบัวที่ปรากฏในผลงานวิชาการและสื่อต่างๆ อันเป็นสิ่งที่เปราะบางตกทอดมาจากอดีต และชุมชนสามารถนำไปจัดการให้เกิดประโยชน์ได้ อันเป็นการเก็บเอาสิ่งที่เป็นความรู้ หรือพูดในภาษาทางวิชาการว่า “วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ให้อยู่เคียงคู่ไปกับวัตถุสิ่งของที่เห็นที่หยิบฉวยได้ ศูนย์การเรียนรู้ฯ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในบทบาทของการเป็นเครื่องมือของท้องถิ่นหรือชุมชนสามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดประสบการณ์ของท้องถิ่น

เป็นการให้การศึกษานอกห้องเรียน เสมือนหนึ่งมหาวิทยาลัยเปิด ที่เป็นแหล่งศึกษา ภูมิปัญญาชาวบ้าน และส่งเสริมการศึกษาตลอดชีพ (Paritta Chalermpong Koanantakool, P. 2010, 18) ซึ่งถือเป็นผลผลิตของวัฒนธรรมหรือลักษณะต่างๆ ของระบบวัฒนธรรมที่มีคุณค่าหรือเป็นตัวแทนหรือสามารถสื่อถึงวัฒนธรรมต่างๆ ของชุมชน (Lertchaanrit, T. 2007, 6-7)

ปัจจุบันการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ฯ จะค่อนข้างหยุดชะงักด้วย อุปสรรคปัญหาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก โดยจะทำการเปิดเฉพาะเมื่อมีผู้มาเยือน หรือผู้ที่ต้องการเข้าเยี่ยมชมเท่านั้น จึงส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อชุมชนและสาธารณะได้อย่างแท้จริงและอย่างเป็นรูปธรรม และมักเน้นในเรื่องวัตถุ และตัวอาคารเป็นหลัก มากกว่าเน้นความสำคัญของผลกระทบที่ตามมาของศูนย์การเรียนรู้ฯ ที่มีต่อชุมชน ซึ่งปัญหานี้ได้สอดคล้องกับ Sarawasee, P. and Boonyakiet, C. (2014, 286) ที่กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ ไม่สามารถดำรงอยู่ได้อย่าง ยาวนาน เนื่องจาก 1) ขาดระบบการรูปแบบการบริหารพิพิธภัณฑ์ที่มีประสิทธิภาพ 2) ขาดการบริหารรายได้เพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน และ 3) ขาดการสร้างเครือข่าย ของงานพิพิธภัณฑ์ แต่ด้วยผู้นำชุมชนในยุคต่อมาได้พยายามประสานการทำงานกับ หลายฝ่าย และเปิดกว้างต่อการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ทำให้ชุมชนมีแผนที่สร้างศูนย์ การเรียนรู้ฯ ขึ้นอีก 2 แห่งทดแทนสถานที่อยู่เดิม คือ ศูนย์การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ บ้านนาบัว 7 สิงหาคม 2508 และบ้านชนเผ่าผู้ไท โดยมีความพยายามให้ศูนย์ การเรียนรู้ฯ ทั้ง 2 แห่งนี้ มีคุณสมบัติในฐานะที่เป็นทั้งเครื่องมือและวิธีการ ในกระบวนการพัฒนาชุมชน คือ เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างศักยภาพและฟื้นฟูพลัง ของชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในชุมชนของตนเองได้ ดังที่ Isarapreeda, P. (1977, 3-7) กล่าวว่า การเกิดของการเรียนรู้ต้องมีองค์ประกอบ พื้นฐานอย่างน้อย 4 ประการ คือ 1) แรงจูงใจ (Motive) 2) สิ่งจูงใจ หรือเครื่องชวนใจ (Incentive) 3) อุปสรรค (A barrier or block) 4) กิจกรรม (Activity) ประกอบกับ ในปัจจุบันชุมชนมีสมาชิกของหมู่บ้านที่มีความรอบรู้และประสบการณ์ที่สามารถเป็น ผู้ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และความรู้ด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้ง ในชุมชนยังมีกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและ พร้อมจะเข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมชุมชนของตนเอง อันเป็น ศักยภาพของชุมชนในการฟื้นฟูให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ กลายเป็นความรัก ความศรัทธา

และความภาคภูมิใจในการเป็นแหล่งศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

แนวทางการฟื้นฟูและบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัว จึงควรเป็นเสมือนการนำเสนอภาพตัวแทนในอดีต ที่เป็นผลรวมของความคิด ความรู้สึกและจินตนาการร่วมกันของคนในชุมชน โดยเริ่มจากความทรงจำร่วมกันแล้วค่อยขยายมาเป็นรากฐานของการสร้างแบบแผนในรูปแบบต่างๆ เพื่อฟื้นคืนชีวิตให้กับอดีต และความยั่งยืนของวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังแนวคิดของ Kitiasa, P. (2003, 10) ว่า การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมของสังคมเป็นผลรวมกับ ความคิด ความรู้สึกและจินตนาการร่วมกันของปัจเจกบุคคล โดยเริ่มจากจินตนาการร่วมกันแล้วค่อยขยายมาเป็นรากฐานของการสร้างแบบแผนและปฏิบัติการทางวัฒนธรรมและการเมืองในรูปแบบต่างๆ ขึ้นมา เพื่อฟื้นคืนชีวิตให้กับอดีต เช่น ประวัติศาสตร์นิพนธ์ ภาพยนตร์ ดนตรี ศิลปะ นิทรรศการต่างๆ ในพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น กิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ว่านี้ คือ การนำเสนอภาพตัวแทนในอดีต ที่เป็นผลผลิตของการโยยหาอดีตร่วมกันของคนในสังคม คุณค่าเหล่านี้เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นชุมชนหรือความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งสามารถนำมาปรับประยุกต์เข้ากับแนวทางการพัฒนาตามแนวนโยบายของชุมชนเพื่อการเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชน โดยการนำคุณค่าทางทรัพยากรวัฒนธรรมให้เกิดเป็นแนวทางการพัฒนาที่ไม่ทิ้งคุณค่าดั้งเดิมหรือสถาบันชุมชน ไม่ทำลายวัฒนธรรมประเพณีที่ดั้งเดิมที่ชุมชนสั่งสมร่วมกันมา แต่เป็นการพัฒนาที่สามารถไปด้วยกันได้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เกิดขึ้นนั้นสามารถนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ของชุมชน การมีศักยภาพที่เข้มแข็ง และเกิดความยั่งยืนแก่ชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัย

ภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัวมีวัตถุที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมจำนวนมาก ทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนซึ่งนับวันจะเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา การจัดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมให้กับคนรุ่นใหม่ หรือการรื้อฟื้นประเพณีดั้งเดิมที่เริ่มเลือนหายไปจากชุมชน จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการทำวิจัยท้องถิ่น เพื่อสืบค้นความรู้ความเป็นมาของท้องถิ่นในการแสวงหาอัตลักษณ์ของตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านนาบัวเกิดขึ้นจากความพยายามสืบสานและเผยแพร่ประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชุมชนที่มีส่วนร่วมสำคัญต่อเหตุการณ์ “วันเสียงปืนแตก” เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2508 พร้อมกับการพยายามรักษาและสืบสานอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ชาวผู้ไท ซึ่งภายในศูนย์การเรียนรู้ฯ ประกอบด้วยวัตถุที่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมจำนวนมาก ทั้งทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ที่ล้วนเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้ามาเยี่ยมชม เหล่านี้คือศักยภาพและความพร้อมของชุมชนที่สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว ในการเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจอันดีของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน ตลอดจนสามารถพัฒนาไปสู่การเป็น พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการศึกษาวิจัย เป็นรูปแบบของพิพิธภัณฑ์เน้นงานบริการ การศึกษาผ่านการจัดแสดง โดยการรวบรวมวัตถุที่มีความสัมพันธ์กับท้องถิ่นเพื่อการศึกษาวิจัย และมีการเผยแพร่ต่อสาธารณชน รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนในท้องถิ่นทำงานวิจัยในท้องถิ่น และใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีอยู่เพื่อเป็นแหล่งทรัพยากรทางการศึกษาได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- Chaithiang, T. (2003). *Farmer's Village Revolution at The northeastern part*. Bangkok: sangsan.
- Chalernpow Koanantakool, P. (2010, March). Experience from local museums and Public relations. *Research Community*. 15(90): 18-21.
- Isarapreeda, P. (1977). *Nature and Learning process*. 2th Ed. Bangkok: Klung Siam Printing.
- Kaoyai, N. (2016, July-December). Learning Resources Center: The Sustainable Development of Higher Education Institutions. *Southeast Bangkok Journal*. 2(2): 108-123.
- Kitiasa, P. (2003). *Localism*. Bangkok: National Research Council of Thailand (NRCT).

- Lertchaanrit, T. (2007). **Handout of 357511 CONCEPT AND THEORIES IN CULTURAL RESOURCE MANAGEMANT.** of the 1nd semester of the year 2007, Faculty of Archaeology, Silpakorn University. N.P.: n.p. (Mimeograph).
- Paicharnjit, S. (2007). **Archaeological Resource Management in Community Development.** Bangkok: Community Archaeology Books Project.
- Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (1997). **Local Museum in Thailand.** Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre, Silpakorn University.
- Rugwongwan, Y. (2011, January). Local Museum and Cultural Heritage Preservation of Local Community. *Damrong Journal*. 10(1): 1-24.
- Saenmit, S. (2001). **Phuthai's Traditions at Nabua village, Khok Hin Hae sub-district, Renu Nakhon district, Nakhon Phanom Province.** N.P.: n.p. (Mimeograph).
- Sarawasee, P. and Boonyakiet, C. (2014). **Museum Worker.** Bangkok: Parbpim.
- Walliphodom S. (2008). **Museums and local history: Collaborative Learning process.** Bangkok: Vlek-prapai viriyahpant foundation.
- Jitmaat, N. **Head Villager of Nabua Village, section 13.** Interviewed on January 16, 2017.
- RittiKorn, K. **President of Phutai at Na Bua Village.** Interviewed on January 8, 2017.
- Saenmit, C. **community Philosopher of Na Bua Village.** Interviewed on January 8, 2017.
- Sawaytadul, N. **Community members of Na Bua Village.** Interviewed on January 16, 2017.